

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Кваліфікаційна робота
05 – Соціальні та поведінкові науки / 053 – Психологія

**Тема: Психологічні особливості креативного потенціалу
майбутніх психологів**

Виконала: студентка 2 курсу, групи П-
2мз
спеціальності 053 «Психологія»
Венгерова Я.А.

Керівник: Барчі Б.В.

Рецензент: Березовська Л.І.

м. Мукачево – 2021 рік

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I	7
КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА	7
1.1. Зміст та особливості креативного потенціалу особистості	7
1.2. Чинники прояву та розвитку креативності в контексті професійної діяльності майбутнього психолога	18
1.3. Сучасні наукові уявлення про професійне становлення майбутнього психолога	29
Висновки до першого розділу	34
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.....	36
2.1 Обґрунтування методів дослідження	36
2.2. Аналіз та інтерпретація отриманих результатів.	46
Висновки до другого розділу.....	57
РОЗДІЛ 3 РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.....	59
3.1. Методологічні засади, організація соціально-психологічного тренінгу	59
3.2. Перевірка ефективності тренінгової програми.	65
3.3. Рекомендації щодо формування та розвитку креативного потенціалу у майбутніх психологів.	69
Висновки до третього розділу.....	76
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	89

ВСТУП

Актуальність дослідження.

Зважаючи на швидкий темп сучасного соціуму кожна людина стикається з стресами, проблемами, негараздами, зазвичай людині важко самотійно впоратись з такими ситуаціями, тому необхідна допомога кваліфікованого професіонала психолога. Важливе значення у формуванні професійних компетенцій майбутнього психолога посідає креативний потенціал у прийнятті ефективних та дієвих рішень на основі врахування креативності особистості. Саме завдяки їй забезпечується високий рівень розвитку конкурентоспроможності психолога на сучасному етапі розкриття цієї професії.

Розумова та креативна діяльність спроможні підвищувати власну продуктивність праці та сприяти формуванню сприятливого соціально-психологічного клімату в групі психологів, профілактиці емоційного та психічного вигорання. Саме тому важливим на сьогоднішній день постає здатність та вміння особистості врахувати власний креативний потенціал, стимулювати себе до творчої активності.

Це все обумовлюється впливом багатьох чинників, а саме: середовищем особистості, особливостями рівня розвитку ригідності, індивідуально-психологічними рисами, рівнем емпатійності, інтелектуальними властивостями особистості, рівнем розвитку креативності.

Актуальним залишається питання щодо вивчення цих чинників з метою моделювання ефективної поведінки майбутнього психолога з можливістю прояву власного творчого потенціалу. Враховуючи власний креативний потенціал майбутній психолог має можливість для всебічного розвитку та вдосконалення в процесі професійної діяльності.

Отже, динамічність суспільних та професійних спільнот змушують молодь реагувати на них адекватно, а отже, повинна активізувати власний

креативний потенціал. Тому вищий заклад освіти повинен приділяти належну увагу питанню розвитку креативного потенціалу майбутніх психологів. Психологія креативності складає важливу частину фундаментальних та прикладних досліджень, які є вагомими для психологічної науки. Особливу актуальність становить розвиток креативного потенціалу в навчально-освітній діяльності майбутнього психолога.

Незважаючи на те, що проблема креативного потенціалу особистості ґрунтовно вивчена такими вченими як Е. Торранс, Д. Гілфорд, К. Тейлор, Г. Грубер, С. Бернштейн, Д. Богоявленська, А. Брушлинский, В. Давидов, В. Докучаєва, Є. Клімов, О. Матюшкін, В. Моляко тощо. Однак креативний потенціал майбутніх психологів в професійній діяльності залишається опрацьованим недостатньо та потребує детального дослідження із подальшим прикладним застосуванням отриманих результатів. Важливим залишається питання щодо особливостей та умов створення креативного середовища у закладі освіти з метою стимулювання студентської молоді до прояву креативності, розкриття креативного потенціалу, саморозвитку.

Креативність майбутнього психолога та вміння особистості її врахувати, безумовно є потужним рушійним механізмом розвитку власного потенціалу. Актуальність даної проблеми, власне, зумовила вибір цієї теми кваліфікаційної магістерської роботи: «Психологічні особливості креативного потенціалу майбутнього психолога».

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, емпіричному розгляді психологічних особливостей креативного потенціалу майбутніх психологів та апробації програми розвитку креативного потенціалу у майбутніх психологів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психологічні підходи до проблеми креативного потенціалу студентів.
2. Емпірично дослідити психологічні особливості креативного потенціалу майбутніх психологів.

3. Розробити та апробувати програму розвитку креативного потенціалу у майбутніх психологів

Об'єкт дослідження: креативний потенціал.

Предмет дослідження: психологічні особливості креативного потенціалу майбутніх психологів.

Методи дослідження:

У процесі дослідження було використано систему теоретичних, емпіричних методів та методів математичної статистики.

- теоретичні: теоретико-методологічний аналіз проблеми креативного потенціалу особистості у процесі навчання у вищому закладі освіти, узагальнення, систематизація теоретичних, практичних та прикладних даних;
- емпіричні: бесіда, психодіагностичне тестування із використанням комплексу методик (тест «Оцініть свій творчий потенціал»; опитувальник креативності Джонсона (адаптований Тунік); методика «Шкала емоційного відгуку» А. Мехрабіана, Н. Епштейна; методика діагностики емпатійних здібностей (В.В. Бойко); методика «Виявлення комунікативних та організаторських схильностей - 2» (Б. Федоришин, В. Синявський) та методика «Емоційні бар'єри у міжособистісному спілкуванні» (В.В. Бойко));
- методи математико-статистичної обробки даних: порівняльний аналіз (U-критерій Манна-Уїтні та t-Вілкоксона), кореляційний аналіз (лінійна кореляція Пірсона).

База дослідження.

Експериментальне дослідження креативного потенціалу у майбутніх психологів здійснено на базі Мукачівського державного університету. В опитуванні взяло участь 60 майбутніх психологів (освітніх ступенів «бакалавр» та «магістр»).

Практичне значення отриманих результатів.

Отримані емпіричні дані, розроблений соціально-психологічний тренінг з розвитку креативного потенціалу у майбутніх психологів, методичні рекомендації та висновки можуть бути використані психологами, що здійснюють психологічний супровід молоді під час навчання у закладі вищої освіти.

Структура роботи.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, що закінчуються висновками, загальних висновків, списку використаних джерел (63 найменувань, з них 7 іноземних джерел) і 1 додатку. Основний зміст викладено на 81 сторінці тексту. Загальний обсяг – 96 сторінок.

ВИСНОВКИ

У роботі проаналізовано психологічні підходи до проблеми креативного потенціалу студентів; емпірично досліджено психологічні особливості креативного потенціалу майбутніх психологів; розроблено та апробовано програму розвитку креативного потенціалу у майбутніх психологів

Визначено, що причинами, чому людина займається творчістю є: задовільнити потребу в новій цікавій та різносторонній стимуляції; покращити способи передавання своїх ідей та цінностей; вирішувати проблемні ситуації. Багатогранність до підходів трактування креативності, передані різними науковцями допомагають з'ясувати це.

Науковці зауважують, що в процесі еволюції розвивалась здатність до вираховання передбачуваності та постійності, а в результаті виник супротив до формування нових патернів. Тобто багато наших дій стали автоматичними (звичними) і ми перестали осмислювати їх. Сформована так звана адаптивна здатність здійснювати дії, не думаючи про них.

Численні дослідження засвідчують, що люди, будучи потенційно креативними, задавлюють свої дії, оскільки вони суперечать прийнятим або традиційним уявленням. Ідея про потенційно креативний орієнтир узгоджується з тим, що люди в певних обставинах не виявляють креативність, а потім несподівано демонструють схильність до творчості.

До особистісних особливостей, які сприяють вияву креативності належать інтелектуальні та мистецькі здібності, наявність широкого світогляду та інтересу до навколишньої дійсності, енергійність, захопленість справою, зацікавленість в досягненні високих показників (мотивація досягнення успіху), незалежність суджень, впевненість в собі, автономність, толерантність до невизначеності, креативний Я-образ, відкритість до нового.

Отже, отримуючи задоволення від творчості особистість засвоює орієнтири, щодо ставлення до світу та самої себе, а ці уявлення та установки

розвивають креативність. Це припущення підтверджується дослідженням щодо впливу раннього досвіду та досвіду дорослого життя.

Результати емпіричного аналізу дозволяють зробити наступні узагальнення:

За тестом «Оцініть свій творчий потенціал» визначено, що загалом майбутні психологи демонструють певний рівень розвитку креативного потенціалу. Є допитливими, впевненими у собі, мають хороший рівень зорової та слухової пам'яті, прагнуть до незалежності, здатні обстрагуватися та зосереджуватися на значимому.

За опитувальником креативності Джонсона (адаптований Тунік) визначено три рівні креативності (високий, середній та низький) серед майбутніх психологів.

За методикою «Шкала емоційного відгуку» А. Мехрабіана, Н. Епштейна серед опитаних визначено 36%, що мають дуже високий та високий рівні емпатії, 54% демонструють середній рівень емпатії. У студентів, що проявляють креативний потенціал вищий рівень емпатії, ніж у тих хто його не виявляє. Рівень емпатії у групах з різним креативним потенціалом відрізняються на статистично значимому рівні.

За методикою діагностики емпатійних здібностей (В.В. Бойко) найбільш у групи з високим рівнем креативного потенціалу проявляється ідентифікація в емпатії. Оскільки ідентифікація є необхідною умовою успішної емпатії, то і креативного потенціалу. Майбутні психологи з високим рівнем за даною шкалою будуть розуміти іншого на основі співпереживань, постановки себе на місце партнера. В основі ідентифікації – легкість, рухливість і гнучкість емоцій, здатність до наслідувань. А це є чинником розвитку креативного потенціалу у майбутніх психологів.

За методикою виявлення «Комунікативних та організаторських схильностей» (КОС-2) визначено вищий рівень комунікативних та організаторських здібностей у тих майбутніх психологів, що демонструють креативний потенціал.

За методикою «Емоційні бар'єри у міжособистісному спілкуванні» (В.В. Бойко) визначено, що емоційні бар'єри у міжособистісному спілкуванні перешкоджають формуванню та розвитку креативного потенціалу у майбутніх психологів. Саме тому майбутні психологи потребують психологічної роботи з розвитку креативного потенціалу.

Апробовано тренінгову програму «Розвиток креативного потенціалу майбутніх психологів», яка передбачала розвиток креативного потенціалу психологів-студентів через розвиток емпатійних здібностей, вироблення навичок комунікації та вмінь організації та зниження емоційних бар'єрів у процесі професійного спілкування; актуалізацію особистісного креативного потенціалу майбутніх психологів та оптимізація цього процесу.

Складено рекомендації щодо формування та розвитку креативного потенціалу у майбутніх психологів.

Результати перевірки ефективності застосування тренінгової програми довели підвищення рівня креативного потенціалу, емпатійності учасників експериментальної групи, що має велике значення у розвитку майбутньої професійної діяльності. Результати апробації засвідчили ефективність програми соціально-психологічного тренінгу, що дозволяє рекомендувати її для застосування у практиці підготовки психологів як один із цілеспрямованих шляхів впливу на розвиток креативності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акимов И. О природе таланта [Электронный ресурс] / И.Акимов, В.Клименко. URL: <http://1001.vdv.ru/books/talant/>
2. Артемчук О. Г. Концепція креативності в рамках професійної підготовки майбутніх практичних психологів. Актуальні проблеми практичної психології. Зб. наук. праць. Частина І. Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2008. С. 17–21.
3. Балл Г. О., Перепелиця П. С. Формування готовності до професійної праці у контексті гуманізації освіти. Психологічні аспекти гуманізації освіти. Книга для вчителя / за ред. Г. О. Балла. Київ; Рівне, 1996. С. 78–90.
4. Баранова Л. В. Психолого-акмеологические особенности развития креативного мышления в раннем юношеском возрасте: монография. Тамбов, 2009. 152 с.
5. Богоявленская Д. Б. Проблемы диагностики креативности /Д. Б. Богоявленская // Журнал практического психолога. – 2007. – № 3. – С. 133 – 149.
6. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей: учеб.пособие для студ. высш. учеб. завед. Москва: Академия, 2002. 320 с.
7. Борисюк А. С. Психолого-акмеологічні особливості професіоналізму. Зб. наук. праць : філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2007. Вип. 12. Ч. І. С. 70–75.
8. Борисюк А.С. Професійна ідентичність медичного психолога: соціально-психологічний аналіз: монографія. Ч.: Книги XXI, 2010. 440 с.
9. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психологической диагностике. / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов– 2-е изд., перераб. и доп. – СПб. : Питер, 2006. – 528 с.

10. Бушкова В. Креативність нелінійного мислення у багатомовному та полікультурному навчальному просторі. Вища освіта України. 2003. №4. С. 120 - 125.
11. Варгата О.В. Завада І.А. Психологічні особливості розвитку творчого потенціалу майбутніх психологів у психолого-педагогічній літературі // збірник наукових праць молодих вчених. Хмельницький : ХІСТ, 2018. № 2. С. 268–274.
12. Варгата О.В. Завада І.А. Формування творчого потенціалу майбутнього психолога засобами інноваційних технологій у вищій школі // Збірник наукових праць Хмельницького ін-ту соц. технологій Ун-ту «Україна». Хмельницький : ХІСТ, 2017. № 14. С. 8–11.
13. Веретенникова Л.К. Развитие творческого потенциала современного школьника // Вестник МГГУ им. М.А. Шолохова : Педагогика и психология. 2010. № 1. С. 15–24.
14. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. Психология развития ребенка. М.: Смысл-Эксмо, 2003. С. 235-326.
15. Гапонова С. А. Особенности адаптации студентов вузов в процессе обучения. Психол. журн., 1994. №3. С. 25-31.
16. Гергель Є.Л. Креативність як проблема творчості. Вісник Харківського університету. Харків, 1999. № 460. С. 29-33.
17. Гергель Є. Л. Вікова динаміка розвитку креативних здібностей. Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. / За ред. академіка С. Д. Максименка. К.: Главник, 2005. Вип. 26: У 4 томах. Т. 1. С. 342-349.
18. Горностаї П. П. Креативність і гармонійність особистості (психотерапевтичний аспект). Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Психологічні науки: зб. наук. праць. Серія № 12. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2005. № 9 (33). С. 3-7.

19. Давыдова И.В. Учебное сотрудничество студентов педвуза как условие развития их творческого потенциала / И.В. Давыдова // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. 2009. Вып. № 109. С. 93–97.
20. Донченко О. С. Поняття креативності в психологічних дослідженнях / Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». Херсон, 2015. Вип. 2. Том 2. С. 121-126.
21. Добровольсков О.В. Теоретический анализ соотношения креативности и творчества в отечественной науке. Вестник Университета Российской академии образования. 2010. N 3. С. 137-140.
22. Драч І.І. Організація навчального процесу з розвитку творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації: дис кандидата пед. наук: 13.00.01 / Драч Ірина Іванівна. – К., 2005. – 194 с.
23. Дубина И.Н. Творчество как феномен социальных коммуникаций. – Новосибирск: СОРАН, 2000. – 173 с.
24. Елагина, Л.В. Развитие творческого потенциала учителя в процессе освоения педагогических инноваций : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л.В. Елагина. – Оренбург, 1998. – 22 с.
25. Клименко В.В. Психологія наукової творчості. К. : Аверс, 1998. 126 с.
26. Корольова Л. М. До проблеми розвитку креативності. Педагогіка та психологія: традиції та інновації: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 бер. 2013 р.). Львів, 2013. С. 20–22.
27. Криво Т.М. Технология развития художественно-творческого потенциала студентов педвуза посредством проектной деятельности // Вестник Томского государственного педагогического университета. 2012. № 2. С. 121–125.
28. Лебединський Е. Б. Психологічні особливості розвитку творчого потенціалу особистості школяра в умовах рекреації [Текст] : дис. ... канд. психол. наук : 29.00.07 / Едуард Броніславович Лебединський;

- наук. кер. С. М. Симоненко; ДЗ "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського". – Одеса, 2016. – 212 с.
29. Лобода О. В. Креативність як системоутворюючий фактор структури особистості майбутнього практичного психолога. URL:<http://conference.mdpu.org.ua/viewtopic.php>
 30. Марданова Г.М. Технология развития креативного потенциала учащихся общеобразовательной школы : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Г.М. Марданова. – Ижевск, 2005. – 23 с.])
 31. Мартишина Н.В. Ценностные характеристики творческого потенциала педагога // Вестник Рязанского государственного ун-та им. С.А. Есенина, 2012. Вып. 36. С. 61–69.
 32. Маслоу А. Самоактуализирующаяся личность / А. Маслоу // Психология личности. Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтера, А. А. Пузыря. – М., 1985.– 215 с.
 33. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості // Обдарована дитина. – 2004. – № 6. – С. 2-9.)
 34. Моляко В. О. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності. Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002: зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України. Харків: ОВС, 2002. Ч. 1. С. 481–491.
 35. Наследов А. Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных : учеб. пособие. 3-е изд., стереотип. / А. Д. Наследов – СПб. : Речь, 2008. – 392 с.
 36. Настольная книга практического психолога / Сост. С. Т. Посохова, С. Л. Соловьева. – М. : АСТ: Хранитель; СПб. : Сова, 2008. – 671 с.
 37. Овсянецка Л.П. Творчий потенціал людини: соціально-психологічна парадигма // Соціальна психологія. 2004. № 2. С. 140–145.
 38. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології / за ред.. Т.І. Пашукової. 2-ге вид., стер. К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. - 203 с

39. Петришин Л. Й. Формування креативності майбутніх соціальних педагогів: теоретико-методичний аспект : монографія. Т.: Астон, 2014. 400 с.
40. Петровский А.В. Проблемы развития личности с позиций социальной психологии // Вопросы психологии. 1984. № 4. С. 15–29.
41. Пилат Н.І. Становлення ідентичності студентської молоді шляхом соціально-психологічного тренінгу. Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2007. № 1. С. 119-132. (Серія психологічна).
42. Пов'якель Н. І. Професіогенез саморегуляції мислення практичного психолога: монографія. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. 259 с.
43. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М.Степанов. К.: «Академвидав», 2006. 424 с. (Енциклопедія ерудита).
44. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии/ Сост. Брушлинский А.В., Абульханова-Славская К.А.; - СПб.: Питер, 2001. – 720 с.
45. Сафаян С. І. Основні чинники формування творчої особистості та розвитку її творчих здібностей у процесі навчання. Народна освіта: наук.-метод. електронний пед. журнал. 2007. Вип. 1. С. 21-32.
46. Сисоєва С.О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури : монографія / Нац. акад. пед наук України, Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. К. : Едельвейс, 2014. 399 с.
47. Ткач Р.В. Психологічні особливості творчої активності особистості. Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 1999. 24 с.
48. Устинова Н.В. Розвиток творчого потенціалу вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Центр.
49. Фурман А. В. Організаційно-діяльнісні ігри у вищій школі:[монографія]. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 272 с.

50. Харківський осінній марафон психотехнологій: матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 27 жовтня 2018 р., ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків: Діса плюс, 2018. 304 с.
51. Чаплигін О.К. Ритміка творчого акту як взаємодія діяльно-духовних рівнів творчого потенціалу людини // Наукові записки Харківського військового ун-ту. Серія «Соціальна філософія, педагогіка, психологія». Х. : ХВУ, 2000. Вип. VIII. С. 56–60. ін-т післядиплом. пед.освіти АПН України. К., 2006. 232 с.
52. Шандрук С. К. Психологічні засади розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів: 19.00.07 : дис. д-ра психол. наук. Тернопільський нац. ун-т. Тернопіль, 2015. 458 с.
53. Шандрук С. К. Роль креативності та творчих здібностей у професійному становленні майбутніх практичних психологів / С. К. Шандрук // Науковий огляд. – 2015. – №. 6 (16). – С. 134-144. Шубович М.М. Креативность в понятийном поле категории творчество. Акмеология. 2009. № 4. С. 26-30.
54. Якимчук Б.А., Данилевич Л.А., Шулдик Г.О. Психологія здібностей: навчальний посібник. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2012. - 114 с.
55. Якимчук Б. Психологічні особливості розвитку творчого потенціалу особистості.
https://www.researchgate.net/publication/342939134_Psihologicni_osoblivo_sti_rozvitku_tvorcogo_potencialu_osobistosti
56. Яременко Л. Креативність як творчість: спільне та відмінне. / Вища освіта України. 2010. №4. С. 117-123.
57. Guilford J. The nature of human intelligence / J.Guilford. – N.-Y. : McGraw Hill, 1967. – 290 p.
58. Koroliova L. The teacher's role in the development of students' creative abilities during educational activities in the elementary school. News of Science and Education. 2018. Vol. 3 (59). P. 42–51.

59. Martin P. What are creative spaces? Brighton, 2010. P. 23–25.
60. Mednich S. A. The associative basis of the creative process / S. A. Mednich
// Psychol. – Review. – 1969. – P. 220-232.
61. Shchedrovitzky, G. P. Methodological problems of system research[Electronic resource] / G. P. Shchedrovitzky // General Systems. 1966. Vol. XI. Available at: <http://www.fondgp.ru/gp/biblio/eng/5>
62. Sternberg R. The Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives / R. Sternberg. – Cambridge : University Press, 1988. – 403 p.
63. Torrance E. Torrance test of Creative Thinking / E. Torrance. – BensvilleIL: Scholastic Testing Service, 1966. –234 p.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>